

Nyt fra historisk videnskab

NEKROLOG

Sigurd Jensen

4.1.1912 – 2.10.1981

Der er tilfældigheder mellem de kræfter der gjorde Sigurd Jensen til historiker. Hans far var gårdejer i Vitved ved den lange Soljerg sø mellem Århus og Skanderborg. Faren døde da drengen var 9 år og hans mor overtog gården. Inger Sigurd Jensen har fortalt mig at hendes mand ikke havde lyst til landbrug, men hans mor kunde ikke tænke sig at lade ham studere, for det var ikke skik på egnen. Det lykkedes dog den grundtvigske pastor Holm i Fruering at overtale moren, præstens datter læste tysk med den kvikke dreng, han blev optaget i Århus katedralskole og blev klassisk sproglig student derfra 1931. Sigurd Jensen viste siden sympati for grundtvigianerne uden at slutte sig til bevægelsen. Da Lindhardt i sin bog *Vækkelser og kirkelige Retninger* gjorde grundtvigianismen til en ensidig gårdmandsreligion imødegik Sigurd Jensen ham med tørre tal på husmænd i en valgmenighed på egnen. Og i sin indledning til historikermødet i Åbo skriver han med varme ord om de begejstrede unge grundtvigske lærere der også fik husmændene med på højskole.

Den nybagte student vilde helst være læge, men studiet var for langvarigt og dyrt; så valgte han historie og dansk, og det fortrød han aldrig. Han var glad for sin historielærer i skolen Strehle, senere rektor. I dansk havde han den fine lyriker Olaf Hansen der kan have lært ham at behandle det danske sprog. Han arbejdede siden som forfatter meget med formen, og den blev næsten altid lydefri og naturlig. Klart tænkt var alt hvad han skrev.

I sin studentertid boede Sigurd Jensen på kollegium i Århus, men i ferierne kedede han sig hjemme. Da han trods alt kendte til arbejdet på en gård var det naturligt at han besvarede Københavns universitets guldmedaljeopgave for 1935 om danske bønders formue og indtægt ca. 1720–70. Arup og Fabricius gav ham prisen, roste ham for klarhed, kritisk sans og grundige arkivstudier, men mente at han gjorde bønderne for fattige fordi han ikke havde draget levningerne fra tiden på folkemuseet ind i undersøgelsen.

1937 blev han kandidat fra Århus, 1939 arkivar ved rigsarkivet og 1956 stadsarkivar i København. Han sluttede sig til historikergruppen og gav bidrag til dens skrifter, bl.a. et ypperligt pædagogisk og meget kyndigt stykke om de store landboreformer i Axel Steensbergs bog om den danske landsby. Han skrev disputatsen *Fra patriarkalisme til pengeøkonomi* (1950), der især blev en redegørelse for overgangen fra fæste til selveje og den rolle som bøndernes kreditorer spillede. Hans konklusion er at »bonden i det store og hele havde lykke til at befri sig for patriarkalismens stramme bånd på en sådan måde at han ikke underkastede sig andre forhold der kunde blive lige så snærende. Ved det 19. årh.s midte havde han stort set den frie mands muligheder for at udnytte den nye tid som netop da var ved at indvarsles økonomisk, politisk, socialt og åndeligt.« Økonomisk, politisk, socialt og åndeligt – når jeg nu skal prøve at karakterisere ham som historiker (og dermed også lidt som menneske) må jeg bruge træk fra alle fire forhold.

Først må jeg nævne tre andre af hans bøger. *Københavns hospitalsvæsen 1863-1963* som han skrev det meste af kom 1963. Det var et af de jubilæumsskrifter han formodentlig som stadsarkivar følte sig forpligtet til at forfatte – andre handler om Sundby og Vestre kirkegårde – men hospitalshistoriens tekst bærer helt hans præg og han har gjort den til spændende læsning. Udenfor de snævre kommunale rammer er den velafvejede og nøgterne bog *Levevilkår under besættelsen* (1971), et af DNHs skrifter. Endelig er der hans modneste og friskeste arbejde *Københavns historie 1900-1945* der udkom posthumt i år. Af værdi er også en række mindre afhandlinger, de fleste offentliggjort i Historiske meddelelser om Københavns historie som han redigerede fra 1956 til han 1979 tog sin afsked som stadsarkivar. Jeg kan kun tage hensyn til enkelte af dem.

Sigurd Jensen var en grundig forsker, og hvor det overhovedet var muligt satte han sit emne ind i en bred sammenhæng, gerne en socialhistorisk. I hospitalshistorien berører byens administration, dens økonomi, de sociale forhold og lægekunstens udvikling ustandselig hinanden. Kirurgiens landvindinger i det 19. årh. fik den voksende og stadig mere indflydelsesrige københavnske mellemklasse til at presse på for at få hospitalsvæsenet skilt fra fattigvæsenet, så det ikke blev odiøst for borgerskabet at lade sig indlægge.

Sine ikke få detailundersøgelser gav han som regel et større perspektiv. »En lavssag fra ca. 1840« (1957) er ikke en lokkende titel. Men Sigurd Jensen kan både fortælle en historie og sørge for at læseren får baggrundsviden i tilgift. Her er det en driftig og smart hørkræmmer, porcelæns- og tobakshandler Lemvigh der ønsker at udvide sin forretning med frøhandel en gros. Hans ansøgning blev forelagt hørkræmmerlavets oldermann der i to omgange nægtede at anbefale den, fordi Lemvigh allerede havde tilrevet sig størstedelen af hørkræmmerhandelen og havde nok at leve af. Lemvigh fik alligevel bevillingen. Sigurd Jensen konkluderer at episoden er en lille del af dramaet der udspillede da liberalismen brød igennem lavsskrankerne. Og han vil ikke tage parti. Det er rimeligt at den dygtige forretningsmand vilde udvide sin forretning. Men det var også rimeligt at oldermannen vilde forsvare sine lavsbrødre. Hovedstaden var nemlig på det tidspunkt så fattig at den enes fremgang måtte skade andres næring.

Det er et gennemgående træk hos ham at han vil gøre ret og skel mellem stridende parter. Han vil forklare hvad der foregår uden at tage parti. Et eksempel på det samme er en afhandling om en konflikt i rigsdagen i 1850erne mellem bønder der vil forsvare maksimalrenten og liberale byboere der vil af med den (1959).

Sigurd Jensen ynder at sætte tal på de økonomiske og sociale forhold han skildrer. Han er vistnok den danske historiker der hyppigst nævner formuers og indtægters størrelse, ikke mindst fra skattebøgerne. Han er alt for klog og kritisk til ikke at tage forbehold med hensyn til hvad man kan slutte af tallene. Men noget får læseren som regel ud af dem. Navnlig hans store undersøgelse af flere hundrede eksekutor- og kommisariatsboere fra 1840erne til 1860erne er interessant. Titlen er den forsigtige: »Nogle oplysninger om det københavnske borgerskabs formuesforhold og formueplaceringer ved midten af det 19. årh.« (1956). Han konkluderer at bl.a. de mange solide lavt forrentede papirer i boerne støtter tanken om at perioden i nogen grad var passiv og initiativløs. »Man bygger ikke erhverv og man holder ikke et samfundsmaskineri igang ved udelukkende at investere i guldrandede papirer«.

I hospitalsbogen oplyser han at kommunens overlæger ved år 1900 havde en løn på 3000 kr. årlig, men en der havde privat praksis blev sat i skat af 21000. Han tilføjer straks at det ikke var usædvanligt at en vekselerer, grosserer eller fabrikant tjente fra 30-50000. Så er lægerne placeret i samfundet. I Københavnshistorien er der billeder af skattebogen fra 1903-04 for Amaliegade med lensgreve Danneskiold Samsøes skat og for Ahornsgade på Nørrebro med cigarsorterer Staunings.

Tal af en anden størrelsesorden forekommer i den nøgterne bog om levevilkår under besættelsen. Det er en tysk rigsbankdirektørs udregning fra 1944 af hvad besættelsen havde kostet de besatte lande: Danmark 22% af den årlige nationalindkomst, Belgien 52% og Norge 67%. Sigurd Jensen forklarer det danske tal med de tyske teknokraters bestræbelser for at vedligeholde vort produktionsapparat. Mens de politiske storme rasede og danskere blev myrdet eller deporteret forhandlede teknokraterne og de danske embedsmænd videre »med stive ansigter«.

Han bruger ikke de mange tal for formue og indtægter til at støtte en påstand om skarpe klasse modsætninger overalt i samfundet. I den fortrinlige indledning til *Åbomodet* vil han have ordet patriarkalisme i titlen på hans disputats forstået som »betegnelse for et forhold hvor husbondens medansvar for tyendets velfærd, og til en vis grad også tyendets medansvar for husbondens bedrift giver det ellers så barske husbond-tyendeforhold et mere menneskeligt indhold.« Og han slutter sin beskrivelse af det danske standssamfund med at skrive at det har været ham »magtpåliggende at fremhæve de kræfter som har været virksomme for at forlige modstridende interesser.«

I den senere del af Sigurd Jensens produktion viser han voksende interesse for politik. Og ikke mindre for portrætter af kommunalpolitikere uden hensyn til partifarve. Begge interesser kan illustreres med et glimrende portræt af den nationalliberale politiker Carl Emil Fenger som borgmester, hans arrogance og mangel på psykologisk sans, hans store indsats for hospitalsvæsenet (1967). Og Sigurd Jensen fortæller om en lille episode hvor Fenger og to af hans venner i kommunalbestyrelsen får gennemført at der bliver sat fart i bygningen af Blegdamshospitalet. »De tre opfører en lille forestilling i forsamlingen, og enhver ynder af politikens kunst må glæde sig over den elegance hvormed den gennemførtes«. Levende er også portrættet af det konservative magtmenneske L. C. Borup, med titlen: borgmesteren der blev politiker (1976).

Den mest levende af hans bøger, den hvor han giver mest af sig selv er det nyligt udkomne bind V af Københavns historie om årene 1900–1945. Det behandler alle sider af byens liv. Sigurd Jensen begynder med at beskrive en livlig debat i borgerrepræsentationen om kommunale lønninger. Finansborgmester Borup er en af hovedpersonerne og socialdemokraten Jens Jensen er en af hans vigtigste modstandere. Men Sigurd Jensen skynder sig at tilføje at »de to på tværs af partiskellene havde dyb respekt for hinanden«. Han fortæller med sympati om det nye kulturmønster i 30'erne og de nye moralbegreber der mødtes af »kirkeligt stivsind«. Han tager af sine egne erfaringer når han skriver »Livet i en storby er underholdende, og når landbefolkningen, specielt den unge ... søgte til hovedstaden, var en af bevæggrundene flugt fra kedsomheden, snæversyn og sparsomme menneskelige kontakter.« Og så får vi et kapitel om sport, også om vor olympiadeguldmedalje i Athen, om de kommunale biblioteker, om film og teater. Der er portrætter af kommunale politikere. Et af de mest sympatiske er den konservative borgmester Kaper som Sigurd Jensen beundrede for hans sunde fornuft, hans resolute handling under påskekrisen, hans frisindede skolereformer – og Sigurd Jensen kunde lide hans humoristiske sans.

Et bidrag til personkarakteristik i bogen er så karakteristisk for Sigurd Jensen at jeg må have det med. 1932, under den store økonomiske krise, forelagde den socialdemokratiske finansborgmester Hedebøl i borgerrepræsentationen budgettet for næste finansår. Under debatten, skriver Sigurd Jensen, »fordybte Hedebøl sig – lidt ubehændigt, men behændighed var ikke Hedebøls stærke side – i noget der nok interesserede ham som uddannet gartner. Måske var det endda rigtigt som han sagde, at det var hans egen idé«. Han gjorde opmærksom på at der var afsat 600 kr. på budgettet til plantning af valnøddetræer på St. Hans Hospitals grund og sagde: »udgangspunktet er bestræbelsen for at finde fornuftig og økonomisk beskæftigelse for de arbejdsdygtige patienter på St. Hans Hospital.

og finde den på områder, der ikke generer de frie erhverv. Min tanke er faldet på dyrkning af valnødder».

Den konservative ordfører Bindslev gjorde ham naturligvis til grin fordi han i den ondeste krisetid »udfolder en så strålende opfindsomhed for at gå krisen imøde«. Så tilføjer Sigurd Jensen: Men hvad blev der egentlig af valnøddetræerne? De blev plantet og står den dag idag på St. Hans Hospitals område. De er meget smukke, især ved løvspringstid, og valnødder giver de også i rigt mål, men erhvervsmæssigt udbytte af dem har hospitalet vist aldrig haft. Hedeboles forgængere, Borup og Jens Jensen, fik buster på rådhuset, Kaper ligeså. Hedebol må nøjes med »Hedeboles valnøddetræer«, som man stadig kalder dem. Men for en gammel gartner er det vel i grunden ikke så galt«. Det er skrevet med et smil, og et venligt smil.

Han skrev adskillige nekrologer, den kønneste om Albert Fabritius (H.M.K. 1976), den mærkeligste om Bjørn Kornerup (Kulturminde III 1960) som han åbenbart havde stået nær. Om Kornerups sprog skriver han: »helst brugte han den brede, klare, let arkaiserende fremstilling, men han kunde finde sikre udtryk for barskhed, harme og overbærende ironi. I enkelte øjeblikke – lykkeligst måske i bogen om hans gamle skole – kunde han få lunet til at spille. Men stedse spores i hans sprogbehandling latinitetens strenge tugt, til tider anes dens spændetroje . . . Kornerup, der i samtaler kunde røbe en dyb, ja chokerende dyb indsigt i det menneskelige sinds afgrunde, får lidt for sjældent lejlighed til at vise dette i sine personalhistoriske arbejder«. Sigurd Jensen spørger sig selv hvad det kan skyldes og mener at det bl.a. kan være hans traditionsbundethed der holdt ham på de banede stier. Han slutter: Kornerup »var finere og ejendommeligere end hans lærdomsværk lader ane«.

Jeg kom sent til at lære Sigurd Jensen nærmere at kende. Jeg tror at jeg først en gang under historikermødet i Lund 1961 kom til at tale rigtigt med ham. Men jeg syntes straks at han var et af de mest sympatiske mennesker jeg havde truffet. Han var hvad svenskerne kalder renhårig, man kunde stole på ham. Grundighed og klarhed prægede alt hans arbejde som de prægede hans skrifter. Han var klog og besindig og kunde give gode råd, og så havde han humor. Kan man forlange mere af sine venner?

Poul Bagge

Først i oktober 1981 døde fhv. stadsarkivar, dr. phil. Sigurd Jensen, tre måneder før sin 70-årsdag.

Sigurd Jensen var født i Vitved sogn øst for Skanderborg. Han studerede ved det dengang ganske unge Århus universitet, hvor han så tidligt som i 1935 fik tildelt universitetets guldmedalje og i 1937 blev cand. mag. En afhandling decbr. 1938 i tidsskriftet »Fortid og Nutid« om danske bondeskifter i det 18. århundrede gav løfte om en fremtidig betydningsfuld indsats på det landbohistoriske felt. S. J. blev i 1939 knyttet til Rigsarkivet, indtil 1943 dog med tjeneste ved landsarkivet i Viborg, og han udarbejdede i de følgende år disputatsen »Fra Patriarkalisme til Pengeøkonomi. Studier over dansk Bondeøkonomi i Tiden mellem Midten af det 18. Aarhundrede og Midten af det 19. Aarhundrede« (1950). Var undertitlen langstrakt, virkede til gengæld Sigurd Jensens fremstilling både dengang og senere næsten altid klar og overbevisende. Det samme har præget hans indsats på danmarks- og københavnshistoriske områder.

Som Sigurd Jensen selv vedgår, ville det have været fristende at anvende »Den danske Bondes første Møde med Kapitalismen« som titel på doktorafhandlingen. Men det er karakteristisk for S. J., at han undgik et ord, hvortil der knyttede sig følelsesbetonede forestillinger om politiske doktriner, og hvis begrebsindhold ikke var aldeles fast. Men alsidigt belyste disputatsen udviklingen fra bøndernes tidligste selvejkøb til pengeøkonomiens overhåndtagen omkring 1850. Selvejkøbene havde i deres første fase ikke ringe lighed med de private godsejeres arvefæste-ordninger, men kunne iøvrigt stille bønderne højest forskelligt, gennemgående bedst på de tidligere krongodser. En ny fase, hvor selvejkøbene tog fart og fik en mere sikker form, indtrådte i de store landboreformers tid, da regeringen tog sig af finansieringen, men hvor senere Enkekassen, især takket være Chr. D. Reventlows indsats, i endnu langt højere grad støttede bøndernes selvejkøb. Vedblivende var godsejerstanden hovedkreditor i forskellige egne af landet, men den var ikke mere en trussel mod bøndernes nyvundne selvstændighed. Fra 1830'erne tjente konjunkturstigningen til lettelse for selvejerbønderne, samtidig med at den svækkede gods-ejernes stilling som kreditorer. I disputatsens sidste trediedel viste S. J., hvorledes »de rede penge« afløste naturaløkonomien, navnlig m.h.t. statsskatter og tiendeafløsning.

Allerede i 1947 havde Sigurd Jensen ydet et værdifuldt bidrag til belysning af lånerenten i Danmark indtil 1914, og i 1951 forelå »Kreditforeningen af jydsk Landejendomsbesiddere«, et jubilæumsværk i anledning af Jydsk Landkreditforenings 100-årige beståen. Denne udførlige fremstilling blev i en væsentlig henseende en fortsættelse af disputatsens hovedemne, fæstejordens overgang til selveje. Udførligt belyste S. J. kreditforeningens udvikling frem til 1880'erne, da en krise satte skel indenfor dansk landbrugs historie. De følgende afsnit belyste kreditforeningens rolige udvikling op til 1. verdenskrig, de mere triste år efter krigen og frem til krisen i 1930'erne med det stærke fald i landbrugets indtægter. Kreditforeningen oplevede ikke alvorlige rystelser, selv om magtkampe forekom, og perioden sluttede med en konsolidering.

Som medarbejder ved »Historikergruppens Danmarkshistorie« (1951) skrev Sigurd Jensen afsnittet »Teknikens og folkestyrets sejr. 1884-1914«. Han indledte med korte oversigter vedrørende andelsbevægelse og højskoler, fortsatte med oplysninger om den tekniske udvikling, der i denne periode fortrinsvis blev til gavn for byerhvervene: elektriciteten, telefon og telegraf, nye trafikmidler, endvidere om storhandelen, fagorganisationerne, den begyndende kvindefrigørelse og ikke mindst den politiske kamp, der førte frem til systemskiftet, fulgt af en række reformer. En ny grundlov var jo sikret før 1915. Heller ikke forholdene i Sønderjylland blev forbigået i denne fortrinlige skildring. – Også indenfor andre nordiske historikerforetagender var S. J. virksom. Han var således medarbejder ved Svenskt Diplomatarium 1945-51.

I en årrække havde Sigurd Jensen siddet i bestyrelsen for Arkivarforeningen (1950-56), da han i 1956 blev Svend Aakjærs efterfølger som Københavns stadsarkivar. Her fik han sin virkeplads gennem 23 år, en længere periode end sine nærmeste forgængere. Det medførte bl.a. et betydningsfuldt samarbejde med kommunale autoriteter, og det betød også en omfattende udbygning af hans historiske forfatterskab. Som redaktør af Historiske Meddelelser om København 1956-81 fik han adskillige historikere tilknyttet som medarbejdere, og selv skrev han i årenes løb en række udmærkede afhandlinger i denne hovedstadens årbog. Flere af dem belyste Københavns bystyre i forskellige perioder. Fremhæves kan her en afhandling om det københavnske borgerskabs formuesforhold og formueplaceringer ved midten af det 19. århundrede (1957). Karakteristisk nok foretog han her en sammenligning med priser på sjællandske herregårde i samme periode. Væsentlig var også afhandlingen »Liberalisme contra patriarkalisme« (1959-60), hvor han i forbindelse med ændringen af maksimalrenten konstaterede, at en vis købstad-

liberalisme havde besejret den endnu eksisterende patriarkalske tankegang hos dele af landbefolkningen. I en større afhandling om Carl Emil Fenger som borgmester gav S. J. i 1967 et værdifuldt indblik i københavnsk kommunalpolitik, som den formede sig i 1870'erne og 1880'erne. Fengers virke som hospitalsborgmester var »ikke ganske utilfredsstillende«, men F. viste som finansborgmester ringe evne til samarbejde med magistrat og borgerrepræsentation, og han led på dette område sit endelige nederlag. Fra ældre perioder i hovedstadens historie fremdrog S. J. også emner af mere underholdende karakter, i 1973 således i »Lakajismen og Københavns magistrat omkring 1770«. På den tid var det ikke usædvanligt, at underordnede personer, der indyndede sig i fornemme herskabers tjeneste, trin for trin blev skubbet opad, indtil de opnåede en ganske respekteret eller i hvert fald pænt indtægtsgivende position i samfundet.

Som et led i en stor undersøgelse af besættelsestidens historie, foretaget af Udgiver-selskab for Danmarks nyeste Historie, fik Sigurd Jensen til opgave at udarbejde en særskilt publikation, der i 1971 udkom under titlen »Levevilkår under besættelsen«. Det blev en udførlig og interessant skildring af de vigtige beslutninger, der var resultatet af danske og tyske instansers forhandlinger eller af tysk diktat, og tillige en undersøgelse af, hvad danske myndigheder og interessegrupper fik ud af de muligheder, som besættelsesmagten levnedem. S. J. lagde ikke skjul på, at hensyn til eksisterende virksomheder og til endnu levende eller nyligt afdøde personer nødvendiggjorde visse begrænsninger, hvortil kom, at ikke alt relevant materiale var tilgængeligt. Alligevel var fremstillingen overordentlig indholdsrig og gav samtidig et billede af den danske befolknings tilværelse under de uvante og ofte højst besværlige forhold, som navnlig de svageste samfundsgrupper måtte lide under. De økonomiske vilkår stod i første række, som det til dels fremgår af hovedafsnitstitlerne: Situationen ved besættelsen. Tilpasningsbestræbelser. Stabilisering. Under tilpasset økonomi. Efter den 29. august 1943. – Sidstnævnte afsnit, der omhandler departementschefstyrets tid, blev jo det mest bevægede. Det ændrede ikke den saglige, helt igennem renfærdige fremstillingsform, der ligesom i S. J.s tidligere arbejder var hans styrke.

Som stadsarkivar blev Sigurd Jensen redaktør og hovedforfatter af »Københavns Hospitalsvæsen 1863–1963« (1963). Såvel dette som andre af hans arbejder, der belyser hovedstadens kommunale forhold, vidner om hans grundige indsigt og hans evne til at karakterisere. Vidt forskellige personligheder har han skildret retsindigt og upartisk, med åbent blik for de tilfælde, hvor gensidig respekt og sympati kunne bygge bro over partipolitiske modsætninger. Noget tilsvarende lagde S. J. for dagen i mindeord over flere danske historikere.

Som mangesidigt virksom historiker blev Sigurd Jensen efterhånden indvalgt i styrelsen for en række kulturelle selskaber. Han var således sekretær for Selskabet for dansk Kulturhistorie 1957–62 og dets formand 1969–73, sad 1957–63 i styrelsen for Udvalget til Udgivelse af Kilder til Landbefolkningens Historie og var 1965–70 sekretær for Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie. Hertil kom hans store betydning for arkivvæsenets udvikling.

Sigurd Jensen oplevede som stadsarkivar at se hovedstadsarkivet stærkt udvidet. Registreringsarbejdet blev genoptaget, nødvendige kassationer fandt sted, og et forslag til et generelt kassations- og bevaringsreglement blev færdiggjort. Også for omegnens arkiver fik Sig. Jensens indsats stor betydning. Han var en samarbejdets mand, fintfølede og forstående, afholdt af sine medarbejdere og indenfor historikernes kreds i høj grad værdsat.

Til det store værk om Københavns historie skrev stadsarkivar Sigurd Jensen 5. bind. Han fik det fuldført, men nåede ikke at se det udgivet. Det hedder »Under fælles ansvar« og belyser i en række levende og interessante kapitler tiden fra »de gode gamle dage før 1914« frem til »de fem lange år« under besættelsen og til befrielsen i maj 1945. En pe-

riode, der omfattede to verdenskrige, og hvor de store begivenheder tidligst og som regel stærkest gav sig udslag i hovedstaden. Samtidig med ny forskning og ny teknik gjorde også sociale problemer og politisk uro sig stærkt gældende. Det var en tid med nyt bystyre og ny bygge lov.

Sigurd Jensen virkede i en tidsalder, hvor adskillige nybrud fandt sted indenfor dansk historieforskning. Hans store viden og naturlige fremstillingsevne, hans ranke og retlinede personlighed vil blive mindet med taknemlighed.

Fridlev Skrubbeltang

ALM. HISTORIE, HJÆLPEMIDLER, M.M.

The Cambridge Encyclopedia of Archaeology, ed. *Andrew Sherratt*. Cambridge University Press 1980. 494 s. rigt ill. £ 18,50.

Her forsøger 55 forfattere at give en oversigt over den viden, som arkæologien har skabt om tiden fra istid til 1500 AD over hele verden. Kun 7 af forfatterne er ikke fra Commonwealth, de fleste er professor Clarks elever. Han har selv i en serie udgaver af sin *World Archaeology* siden 1961 henledt opmærksomheden på at arkæologi ikke blot har noget med Europa og Asien at gøre, men globalt kan yde et enestående langtidsperspektiv.

Af de 452 sider er ca. 300 text, resten præget af farvebilleder, navnlig kan en serie på 15 verdenskort nævnes. De giver situationsbilleder fra 3 mill. år tilbage frem til 1500. Mange billeder og kort er lavet specielt til bogen, alene det er et stort arbejde. Optisk er bogen meget vellavet, omend ikke fuldendt; der er fejlplaceringer, fejlstavninger og væsentligere fejl. Var produktionstiden lidt for hurtig?

For ikke fagfolk er bogen nyttig, kapitlerne om arkæologiens udvikling og den »ny arkæologi« er ikke så følelseladende som så ofte ellers, der er også gode kapitler om kontraktarkæologi, nutidens feltmetoder o.l. Det er ikke oldsager, men fænomener som dyrkning, bopladsstørrelser, social struktur, der interesserer forfatterne, men ikke alle bidrag er indrettet efter den fælles læst; i afsnittet om Assyrerne nævnes f.ex. ikke brug af jern. Mest spændende er afsnittene om Afrika – hvad mener man om fodaftryk af 3,7 mill. år gamle hominider? Det er sjovt at se Europa i globalt perspektiv – 8 sider til yngre stenalder og bronzealder uden for Ægæerhavet! Mange, endda middelalderhistorikere, vil kunne have glæde af de stundom endda dramatiske kort og diagrammer, så bogen skulle have en stor brugerkreds.

Henrik Thrane

Ottfried Neubecker, Heraldik. Kilder, brug, betydning (1976). Oversat og bearbejdet for Skandinavien af Nils G. Bartholdy. København 1979.

Takket være et internationalt tryktechnisk samarbejde er det lykkedes at give denne håndbog et meget tiltalende ydre med et væld af billeder i flere farver. Det har været magtpåliggende, også fordi ganske bestemte farver og farvesammensætninger spiller en væsentlig rolle i heraldikken, der som bekendt er læren om våbenet samt den kunstneriske gengivelse af det. Indholdsfortegnelsen s. 7 flankeres af fire grundlæggende sætninger om